

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

**НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ
ПЕДАГОГИКА УНИВЕРСИТЕТИ**

**Т.Н. ҚОРИ НИЁЗИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ПЕДАГОГИКА
ФАНЛАРИ ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ**

ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ФАНИ ВА УНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ

мавзусидаги республика илмий-амалий анжуман

МАТЕРИАЛЛАРИ

Боймуродова Г

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ**

**НИЗОМИЙ НОМИДАГИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ПЕДАГОГИКА
УНИВЕРСИТЕТИ**

**Т.Н. ҚОРИ НИЁЗИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕКИСТОН ПЕДАГОГИКА
ФАНЛАРИ ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТ ИНСТИТУТИ**

ЎЗБЕКИСТОНДА ПЕДАГОГИКА ФАНИ ВА УНИНГ ИСТИҚБОЛЛАРИ

мавзусидаги республика илмий-амалий анжуман

МАТЕРИАЛЛАРИ

*(Т.Н. Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий
тадқиқот институти ташкил этилганлигининг
90 йиллигига бағишланган)*

Тошкент – 2019

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

1. Р.Х. Джураев – педагогика фанлари доктори, академик
2. Н.И. Тайлаков – педагогика фанлари доктори, профессор
3. А.Х. Махмудов – педагогика фанлари доктори
4. Ф.И. Юсупова – илмий ходим
5. Ҳ.М. Тожибоева – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)
6. Ф.И. Очилов – таянч докторант

Педагогика фанлари доктори, профессор Р.Г.Сафарованинг умумий таҳрири остида.

Т.Н. Қори Ниёзий номидаги Ўзбекистон Педагогика фанлари илмий тадқиқот институти Илмий кенгаши қарори (22.02.2019 №1) билан нашрга тавсия этилган.

Барча алломалар ўзларининг таълимий-ахлокий асарларида бир томондан, илмий-назарий таълимотларини илгари сурсалар, иккинчи томондан, мазкур илмий ғояларни амалиётга татбиқ этиш йўлларини ҳам кўрсатиб ўтганлар. Юсуф Хос Ҳожибнинг «Қутадғу билиг», Кайковуснинг «Қобуснома», Аҳмад Юғнакийнинг «Ҳибат-ул-ҳақойиқ», Саъдийнинг «Гулистон», Алишер Навоийнинг «Маҳбуб ул-қулуб», Кошифийнинг «Футувватномаи Султоний», Абдулла Авлониининг «Туркий гулистон ёхуд ахлоқ» ва бошқа дидактик асарлар шулар жумласидандир.

Педагогик таълимнинг нуфузи педагогика назарияси ва тарихидан яратилаётган илмий тадқиқотларга ҳам борлиқ. Биз юқорида фикр юритган барча муаммоларга дсир оригинал тадқиқотлар олиб бориш зарурати кўп йиллар аввал долзарблик касб этиб улгурган.

Хулоса қилиб айтганда, мақолада педагогик таълимнинг баъзи муаммолари ҳақида фикр юритилди, ҳолос. Уни такомиллаштириш, педагогик таълим тизимидаги кадрлар салоҳиятини тубдан оптималлаштириш, жамиятнинг барқарор ривожланиши асносида жаҳон таълим муҳити ғояларига мувофиқ узлуксиз педагогик таълим тизимини яратиш, давр талаби асосида модернизациялаш, ҳозирги даврда педагог олимлар олдида турган муҳим вазифалардан ҳисобланади.

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ БИЛИШ ФАОЛИЯТЛАРИНИ САМАРАЛИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ЎУВ ВАЗИЯЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ

Н. Тошева,
БДУ катта ўқитувчиси

Ўқув вазиятларида ўқувчиларнинг ривожлантиришда бир қатор принципларга амал қилинади. Жумладан, муаммолилик, ўзаро мос тарзда ўқувчиларнинг имкониятларини максимал тарзда таъминлаш, ўзаро ҳамжиҳатликда ўқитиш, индивидуаллаштириш, ўз-ўзини назорат қилиш ва бошқаришнинг ўзига хос механизми ҳисобланган мустақил ўқиш принциплари. Муайян ўқув вазиятларида ўқувчиларнинг билиш фаолиятларини ривожлантиришга хизмат қиладиган принциплар ўқитиш методлари каби, ўқув вазиятининг ўзига хос жиҳатларидан келиб чиққан ҳолда танланиши лозим. Муайян принциплар ва методлар ўқувчиларнинг билиш фаолиятларини ривожлантирувчи билиш майллари ва йўналтирувчи кучларни намоён қилишда муҳим аҳамиятга эга. Маълумки, маънавий ва ҳисоблашга оид топшириқларни мустақил ечиш методидан фойдаланиш жараёнида барча ўқувчилар топширилган вазифалардан келиб чиққан ҳолда маънавий ҳамда ҳисоблашга оид топшириқларни намунага қараб ёки ижодий тарзда ечадилар.

Кўргазмали методлар қисман изланувчанлиги таъминлаш характериға эга бўлади. Мазкур методдан фойдаланиш жараёнида ўқитувчи синфдаги ўқувчилар ишига раҳбарлик қиладди. Ўқувчиларнинг ишларини шу тарзда ташкил этиш натижасида улар топшириқларнинг бир қисmini ўзлари мустақил излаб топган ҳолда бажарадилар.

Амалий методлар ҳам қисман изланувчилик ва кўргазмалилик характериға эга. Бундай вазиятда ўқувчилар муаммоли топшириқларни ечиб, билимларни қисман мустақил изланиш йўли билан эгаллайдилар. Улар ўз тажрибаларини ҳар томонлама муҳокама қилиш орқали ҳам янги ахборотларни ўзлаштирадилар.

Ўқувчиларнинг билиш фаолиятлари таркиби куйидагиларни ўзида мужассамлаштиради: билиш фаолиятининг алоҳида кўринишлари ўзаро боғланганлиги; муайян даражадаги уйғунлашган ўқув ҳаракатларининг бажарилиши, билиш фаолиятини яхлит тарзда бажариш имконини бериши; ўқув операциялари ҳаракатларни бажариш усули эканлиги кабилар.

Ўқувчиларни умумлашган кўникмаларни эгаллашга тайёрлашнинг муҳим таркибий қисми – уларда хусусий характердаги ўқув-билув кўникмаларини шакллантиришдан иборатдир. Мазкур ёндашувдан келиб чиққан ҳолда умумлашган билиш кўникмаларини шакллантиришни куйидаги босқичларда амалга оширдик: 1. Ўқувчиларда хусусий кўникма ва малакаларнинг шаклланиши, жумладан, сўзлардан ўз ўрнида фойдалана олиш, сўзлардан гаплар, гаплардан матн тузиш, тез ўқиш, ифодали ўқиш каби. 2. Ўқувчиларни фаолиятнинг илмий асослари билан таништириш. 3. Ўқувчиларни фаолиятнинг таркиби билан таништириш. 4. Ўқувчилар ўқув вазиятларида бажарадиган ўқув ҳаракатлари ва операциялари изчиллигини мустақил тарзда аниқлашлари. 5. Ўқувчиларда ўз билиш фаолиятларини мустақил таҳлил қила олиш кўнимасининг шаклланиши.

Ўқув вазиятларини муайян типларга ажратишда асос бўладиган ҳолат ўқув топшириқларининг турлари ва мураккаблик даражасидир. Жумладан:

1. Хосил бўлиш даражасига кўра: фаол ва пассив ўқув вазиятлари.
2. Давомийлигига кўра: жадал тарзда амалга оширувчи ва узок муддат давом этадиган ўқув вазиятлари.

3. Ўқув вазияти иштирокчилари: ўқувчилар ва ўқитувчилар.

4. Ўқув вазиятидаги ўзаро алоқадорлик шакллари: ҳамкорлик ўқув вазиятидаги ўзаро алоқанинг шундай турики, бунда бир шахс иккинчисининг ҳолатини пайкай олади ва унга бўлган салбий муносабатларини ўзгартиради. Унинг ҳаракатларини қабул қилиб, қўйилган вазифаларни муваффақиятли ечиш учун уни ривожлантиради. Ҳамкорлик асосида шерикларнинг ўзаро ёрдами бир-бирларининг муваффақиятлари учун ғамхўрлик қилиш кўникмаси намоён бўлади.

5. Ўқув вазиятида қабул қилинган қарорларнинг характери: а) ўқув вазиятлари тезкор қарорлар қабул қилишни талаб этади, бу ўқитувчининг кундалик педагогик фаолияти билан боғлиқдир. Бунга қуйидагиларни мужассамлаштириш мумкин: ўқувчилар бажарадиган муайян ҳаракатларнинг мақсад ва вазифаларини аниқлаш, унинг натижаларини олдиндан тасаввур қила олиш; ўқувчилар шахсининг ўзига хос хусусиятларини ҳисобга олиш; ўқув вазияти мақсадига эришиш учун қулай воситалар, усул ва методларни танлаш қабили.

Ўқув вазиятини қандай шаклда ташкил этиш ўқитувчига ҳам боғлиқ. Шундай ўқув вазиятлари сирасига қуйидагиларни киритиш мумкин: ўқувчиларни йўналтирувчи ўқув вазиятлари; танловга асосланган ўқув вазиятлари; ўқувчиларнинг муваффақиятларини таъминловчи ўқув вазиятлари; зиддиятли ўқув вазиятлари; муаммоли ўқув вазиятлари, муаммоли ўқув топшириқларини ечишга йўналтирилган ўқув вазиятлари; танкид ва ўз-ўзини танкидга оид ўқув вазиятлари; ёрдам ва ўзаро ёрдам ўқув вазиятлари; ўз-ўзини баҳолаш ўқув вазиятлари; мулоқот вазияти; ўқув иши ва мулоқотга жадал қилишиш ўқув вазияти; рақобатлашиш ва ўзаро мусобақалашуш ўқув вазияти; ўйинга асосланган ўқув вазиятлари, масъулиятли қарорлар қабул қилиш ўқув вазияти; фаолиятнинг янги усулларини ўзлаштириш вазияти.

Демак, ўқув вазиятларини тўғри ташкил қилиш ўқувчиларининг билиш фаолиятларини самарадорлигини белгилаб беради. Ушбу кўрсаткичларнинг барчаси ўқувчилар билиш фаолиятларининг ривожланишига муайян даражада таъсир кўрсатади, унинг ўқув жараёни ва атрофдагиларга бўлган муносабатини ҳам белгилайди.

БОШЛАНҒИЧ ТАЪЛИМДА ЗАМОНАВИЙ ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ САМАРАДОРЛИГИ

М.А. Тошхўжаева,

Андижон вилояти Булокбоши тумани 11-СМЙ бошланғич синф ўқитувчиси

Бошланғич таълимда математика таълими ўқувчиларнинг мантикий фикрлаш қобилиятларини шакллантириш ва ривожлантиришга, ўз фикрларини мустақил баён қила олиш, эгаллаган билимларини ижтимоий фаолиятларига қўллаш ҳамда таълимнинг иккинчи босқичида ўқишни давом эттириш учун математик тайёргарликни таъминлашга хизмат қилади.

Математика болаларда тафаккур, диққат, хотира, ижодий тафаккур этиш ва кузатувчанликни ривожлантиришга хизмат қилади. Шунингдек, математика ўқувчининг мантикий фикрлаш малакаларини ошириши, унинг ўз фикрини аниқ, тўғри ва тушунарли баён этиши учун замин ҳозирлайди. Ўқитувчининг вазифаси – болага математикани ўқитишда бу имкониятлардан самарали фойдалана олишдир.¹

Бошланғич синфларда замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиб ташкил этилган ҳар бир дарс ўқувчиларни дарстурда белгиланган ДТС талабларини пухта ўзлаштиришларини таъминлашга ва уларни мавзу бўйича тўлиқ билим олишларига имконият яратади. Ўқитишда замонавий педагогик технологиялар, авваламбор, қуйидаги мақсадларни ўз ичига олади: - ўқувчиларнинг шахсий интеллектуал ва маънавий жиҳатдан юқори даражада ривожланишларини таъминлаш; - ўқувчиларнинг билимларни эгаллаши ва шунга мос тарзда фикрлашини ривожлантириш қаби.

Замонавий педагогик технологиялар асосида дарсларни ташкил этишда асосий эътибор ўқувчиларнинг мустақил фикрлаши ва ўз фикрини тўла баён қилиб беришига қаратилади. Шундай замонавий педагогик технологиялар сифатида интерфаол методларни келтириш мумкин.

¹ Ўзвийлаштирилган ўқув дастури. – Т.: 2010 йил.

	гуманитар фанларни ўқитиш самарадорлигини таъминлаш	
Тожибоева Х.М.	Замонавий авлод маънавий-ахлокий қиёфасининг шаклланишига “Оммавий маданият”нинг таъсири	255
Толипов Ў.Қ., Сайдалиева Ф.У. Тошева Н.	Педагогиканинг ривожланиш тенденциялари ва муаммолари	256
	Бошланғич синф ўқувчиларининг билиш фаолиятларини самарали ташкил этишда ўув вазияларининг аҳамияти	258
Тошхўжаева М.А.	Бошланғич таълимда замонавий педагогик технологиялардан фойдаланиш самарадорлиги	259
Тугалов Р., Аминов И.Б.	Таълим жараёни сифатини таъминлашда инновацион технологиялардан фойдаланиш	260
Туйчиева И.И.	Мактабгача таълим муассасаларида болаларнинг фикрлаш фаоллигини ривожлантиришнинг педагогик имкониятлари	262
Тургунова Ш.Т., Маъмурова Ф.Н. Турдиева Ш.	Использование инновационных методов в образовании	263
Турсунов Д.	Таълим жараёнида илғор педагогик технологияларни қўллаш	265
	Гоявий-мафкуравий компетентликни ривожлантиришда педагогик профилактикадан фойдаланиш	266
Тургунов С.Т., Хакимова Д.М.	Ўқувчиларда рефлексив кўникмаларни шакллантириш жараёнларини бошқаришга нисбатан инновацион ёндашувлар	267
Тўхтабоева О.Р.	Бошланғич таълим жараёни самарадорлигини таъминловчи дидактик шакллар	268
Умаралиева М.А.	Ҳамкорлик педагогикаси асосида умумий ўрта таълим муассасалари ўқитувчиларини инновацион фаолиятга тайёрлаш йўллари	270
Умаралиева М.Т., Абдурахмонова И.Ю.	Таксономик ёндашувга асосланган ўқув топшириқлари ўқувчиларда компетенцияларни шакллантириш воситаси сифатида	271
Умаров М.М., Сапаров Т.А.	Мактабгача таълим тизимини инновацион ривожлантириш истиқболлари	273
Умаров С.Б.	Ўзбекистон республикаси педагогика тарихи илмининг юзага келиши, мақсади ва вазифалари	274
Усмонбоева М.Х., Эҳсонова Ф. Усмонова М.Б.	Педагогик креативлик моҳияти	276
	Бадий образлар воситасида юқори синф ўқувчиларида миллий характерга хос иродавий хусусиятларни ривожлантириш	278
Усмонкулов Ш.У., Ерматова Н.Н.	Педагогика олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчиларнинг касбий компетентлигини шакллантириш жараёни мониторинги	280
Утемуратов Б.К.	Болалар нутқини ривожлантиришда ахборот-коммуникацион технологиялардан фойдаланишнинг аҳамияти	282
Хаитова З.	Инновацион таълим воситасида ўқувчилар билиш жараёнларини фаоллаштириш	283
Холбекова О.Б.	Бошланғич таълим жараёни самарадорлигини таъминловчи инновацион технологиялар	285
Холматов П.Қ., Исахаджаева Н. Хошимова Д.Р.	Модулли ўқитиш дастурларини тузишда таяниладиган принциплар	286
	Талабаларда инглиз тилидаги ҳиссий-экспрессив нутқни мнемоник база асосида тезкор ўстириш	287